

В. Ю. Микулець,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8859-3311>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА: ВІД КОНСТАТАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНОГО ВИРІШЕННЯ

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»

вул. академіка Степана Дем'янчука, 4,

навчальний корпус № 1, 33000, Рівне, Україна

E-mail: mikul2021@ukr.net

Мета: інвентаризація актуальних проблемних питань у сфері екологічного права, що визначатимуть напрями наукового пошуку й, водночас, необхідність спеціального висвітлення у процесі викладання дисципліни «Екологічне право». Для досягнення вказаної мети аналізуються положення останніх напрацювань українських дослідників у галузі екологічного права, а також національні та міжнародні правові акти, що визначають сучасні принципи правового регулювання екологічних відносин.

Методи дослідження: використано, зокрема, аналітичний метод, узагальнення та системний у поєднанні з комплексним підходом. **Результати:** на теоретичному рівні дослідження встановлено, що до актуальних дослідницьких тем у сфері екологічного права нині належать питання правової регламентації: 1) ефективного й екологобезпечного функціонування економіки і окремих її галузей; 2) раціонального природокористування й ефективної природоохоронної діяльності; 3) організація системного моніторингу за станом природних екосистем; 4) стимулювання розроблення екологобезпечних техніко-технологічних рішень; 5) реалізація права на доступ до екологічної інформації. **Обговорення:** результати аналізу спеціальної літератури та національних і міжнародних правових актів у галузі екологічного права вказують на актуальність комплексного підходу до екологічної проблематики, зокрема необхідність поєднувати вироблення сучасної екологічної політики із заходами у соціальної сфері. Фактично йдеться про пошуки засобів запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку. Водночас реалізація державної екологічної політики вимагає відповідного екологічного законодавства, яке б було результатом наукових досліджень щодо сутності явищ та процесів, з'ясування закономірностей та тенденцій розвитку сфери регламентування природокористування й природоохоронної діяльності.

Ключові слова: екологічне право; екологічна політика; екологічні проблеми; екосистемний підхід.

Постановка проблеми та її актуальність.

Одним із трендів сучасної науки є особлива увага до екологічної проблематики. Зрештою, така увага притаманна не лише академічним колам, але й суспільству загалом, що вкотре підтвердила нещодавня кліматична конференція Організації Об'єднаних Націй, яка проходила у шотландському Глазго. Участь у заході взяли кілька десятків тисяч учасників з усього світу. Інтерес до події виявили лідери більшості країн світу, екоактивісти та журналісти, які широко висвіт-

лювали конференцію у світових медіа. Про важливість теми захисту довкілля свідчить і той запал, з яким обговорювався підсумковий документ конференції – Кліматичний пакт Глазго (Glasgow Climate Pact [1]). Попри те, що Пакт був визначений критиками як провальний (навіть Генсек ООН Антоніу Гуттераш назвав його недостатнім кроком для протидії кліматичним змінам), необхідно взяти до уваги, що його положення будуть відображені у змісті екологіч-

ної політики країн-учасниць Пакту, серед яких є і Україна.

Відзначимо, що утвердження гарантування правового забезпечення екологічної безпеки є одним із пріоритетних напрямів екологічної політики української держави, що визначено в Конституції нашої держави і інших нормативно-правових актах, які виступають джерелами національного екологічного права. Практична реалізація цього стратегічного напрямку діяльності держави вимагає науково-обґрунтованого й зваженого підходу у сфері регламентування природокористування й природоохоронної діяльності. Своєю чергою, це накладає певні вимоги на наукову громаду, предметом діяльності якої є, зокрема, проблематика у сфері екологічного права. Маємо на увазі забезпечення актуальності й новизни у дослідженнях щодо вказаної царини, що зумовлює необхідність постійної інвентаризації наявних і перспективних питань, що становлять реальний інтерес і значення для ефективного функціонування екологічного права. У зв'язку з означеним, пропонуємо наше бачення актуальних дослідницьких тем у цій сфері, які, наголосимо, варті у ваги і у процесі вивчення дисципліни «Екологічне право».

Метою статті є інвентаризація актуальних проблемних питань у сфері екологічного права, що визначатимуть напрями наукового пошуку й, водночас, необхідність спеціального висвітлення у процесі викладання дисципліни «Екологічне право».

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Серед проблем екологічного права, на які нині звертають увагу дослідники можливо виокремити: 1) проблемні аспекти взаємозв'язку і взаємного впливу науки екологічного права та екологічної правотворчості [2]; 2) проблемні питання систематизації екологічного законодавства, зважаючи на сучасний етап розвитку українського суспільства й відповідних суспільних відносин [3]; 3) проблемні аспекти правового забезпечення права на екологічну безпеку, а також права людини на сприятливе довкілля [4]. Окремо варто звернути увагу на значний обсяг матеріалів, що присвячені еколого-правовим аспектам земельної реформи, а також конкретним випадкам дефектів еколого-правового регулю-

вання, що знижують ефективність екологічного законодавства.

Водночас, логіка нашого дослідження полягає в тому, що інвентаризація наявних і перспективних проблемних питань у сфері екологічного права зумовлює необхідність звернення до фундаментальних правових актів, що визначають принципи правового регулювання екологічних відносин (зокрема, природоресурсні, природоохоронні, антропоохоронні (біобезпекові). Передусім заслуговує на увагу вже згаданий Кліматичний пакт Глазго [1], а також Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 р. [5]. Саме аналіз вказаних документів, на нашу думку, дозволяє позначити найактуальніші проблемні питання у царині екологічного права, що у перспективі визначатимуть напрями відповідного наукового пошуку.

Виклад основного матеріалу. Почнемо з аналізу Кліматичного пакту Глазго 2021. Принциповим моментом цього документу є комплексний підхід, що впливає з положення про обов'язок країн, які підписали Пакт, вживати заходів щодо боротьби зі зміною клімату і, водночас, поважати, заохочувати та враховувати свої відповідні зобов'язання щодо прав людини, права на здоров'я, прав корінних народів, місцевих громад, мігрантів, дітей, осіб з інвалідністю та людей, які перебувають у вразливих ситуаціях, та права на розвиток, а також тему гендерної рівності, розширення прав і можливостей жінок та рівність між поколіннями [1]. Іншим принциповим моментом Кліматичного пакту є теза про необхідність промоції суспільного консенсусу щодо реального здійснення системи природоохоронних заходів і раціонального природокористування на всіх рівнях, а задля цього обґрунтовано залучати до вироблення змісту й напрямів сучасної екологічної політики актуальних наукових напрацювань. Останнє положення Пакту фактично є каталізатором спеціальної уваги до проблемних аспектів взаємозв'язку і взаємного впливу науки екологічного права й екологічної правотворчості.

Між тим, основні цілі й завдання національної державної екологічної політики визначені на

сьогодні у Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 р. [5]. Документом визначено першопричини екологічних проблем України, серед яких варто виокремити: 1) підпорядкованість екологічних пріоритетів економічній доцільності; 2) переважання ресурсо- та енергоємних галузей у структурі економіки із здебільшого негативним впливом на довкілля, що значно посилюється через неврегульованість законодавства при переході до ринкових умов господарювання; 3) фізичне та моральне зношення основних фондів у всіх галузях національної економіки; 4) неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулювання використання природних ресурсів; 5) низький рівень розуміння в суспільстві пріоритетів збереження довкілля та переваг збалансованого (сталого) розвитку, недосконалість системи екологічної освіти та просвіти; 6) незадовільний рівень дотримання природоохоронного законодавства та екологічних прав і обов'язків громадян.

Означені проблемні моменти визначили метою державної екологічної політики на найближче десятиліття: «досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем» [5].

Водночас, спеціальні дослідження вказують на те, що Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 р. має переважно концептуально-декларативний характер. При цьому ми погоджуємося з позицією, що «формальне фіксування в чинному законодавстві ідей та принципів сталого розвитку, проголошення цілей і завдань охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки є недостатніми для досягнення бажаного результату

– гармонійного співіснування цивілізації і біосфери» [6, с. 188]. Реалізація, а головне досягнення результатів державної екологічної політики потребує здійснення відповідних заходів та наявності засобів для їхньої реалізації органами виконавчої влади і місцевого самоврядування.

Варто також наголосити, що основою правового порядку в Україні є конституційне положення (ч. 2 ст. 19 Конституції України [7]) відповідно до якого органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. З урахуванням вказаного конституційного припису ефективна реалізація державної екологічної політики вимагає відповідного екологічного законодавства, яке б було результатом наукових досліджень щодо сутності явищ та процесів, з'ясування закономірностей та тенденцій розвитку сфери регламентування природокористування й природоохоронної діяльності.

Зауважимо, що означений нами підхід корелює з обґрунтованими А. Гетьманом методологічними засадами становлення правових основ охорони довкілля [8, с. 12]. При цьому, якщо екстраполювати висновки науковця щодо найважливіших передумов переходу України на модель сталого розвитку на національному та регіональному рівнях на відповідно необхідні напрями розвитку екологічного законодавства, то отримаємо такі актуальні дослідницькі теми у цій сфері: 1) правова регламентація ефективного й екологічнобезпечного функціонування національної економіки і окремих її галузей; 2) правове регулювання раціонального використання, збереження і відтворення природних ресурсів на національному і регіональному рівнях; 3) правова регламентація охорони навколишнього природного середовища, підтримання екологічної рівноваги у біосфері, забезпечення здорового довкілля (шляхом визначення нормативно-правових механізмів й встановлення різних форм відповідальності у разі екологонебезпечної діяльності).

Прикметно, що в умовах сучасних трансформацій у сфері земельних відносин, а також неоднозначної ситуації у питаннях експлуатації

і охорони об'єктів водного права, очевидного переосмислення й корекції потребують норми права, що визначають організацію системного моніторингу за трансформацією ландшафтів і агроландшафтів, зміною стану наземних і водних екосистем. Крім цього, засобами правової регуляції (позитивної – через мотивацію, і негативної – шляхом встановлення реальної відповідальності) очевидно можливо простимулювати розроблення ефективних та екологічно безпечних техніко-технологічних рішень, оптимальне, з огляду на екологічні критерії, розміщення підприємств і виробництв.

Вказане зумовлене вимогами норм Конституції України, Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. [9] і Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 р. [5] про гарантування правового забезпечення екологічної безпеки. Наголосимо, що положення національного екологічного законодавства змістовно корелюють із основними положеннями Кліматичного пакту Глазго 2021.

Нарешті у царині екологічних прав особистості принципним є елемент отримання інформації про реальні загрози індивідуального й суспільного плану внаслідок ризиків, пов'язаних із неналежним станом навколишнього природного середовища. Отож, як справедливо наголошують українські дослідники П. Гуйван і О. Гуйван, особливої актуальності нині набуває детальне вивчення сутності права на доступ до екологічної інформації, а також визначення його змісту і детермінації поняття правопорушення у цій сфері, що передбачає оцінювання способів адекватної регламентації охоронно-правових діянь щодо захисту порушених суб'єктивних прав. При цьому дослідники виходять з того, що право на екологічну безпеку є фундаментальним і пріоритетним у сучасній концепції правової держави. «Воно гарантоване як низкою міжнародно-правових актів, так і основними юридичними документами української держави» [10, с. 31].

Висновки. З огляду на вище означене, є підстави зробити висновок, що до актуальних до-

слідницьких тем у сфері екологічного права нині належать питання правової регламентації: 1) ефективного й екологічно безпечного функціонування економіки і окремих її галузей; 2) раціонального природокористування й ефективною природоохоронної діяльності; 3) організації системного моніторингу за станом природних екосистем; 4) стимулювання розроблення екологічно безпечних техніко-технологічних рішень; 5) реалізації права на доступ до екологічної інформації. Крім того, зважаючи на настанови Кліматичного пакту Глазго 2021, розгляд і вирішення проблем у сфері екологічних відносин передбачає застосування комплексного підходу у зв'язку із темою прав людини й соціальною проблематикою. Наукове осмислення означеної проблематики й напрацювання обґрунтованих рішень з подальшою їхньою імплементацією у норми екологічного права, створюватиме умови для того, щоб екологічне законодавство України перетворилося на дієвий інструмент реалізації національної екологічної політики.

Література

1. Glasgow Climate Pact. United Nations Framework Convention on Climate Change. URL: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cop26_auv_2f_cover_decision.pdf (дата звернення 20.11.2021).
2. Шемшученко Ю.С., Костицький В.В. Про соціальну обумовленість сучасних проблем теорії та методології екологічного права. *Екологічне право України*. 2017. № 1-2. С. 66–74.
3. Каракаш І.І. Актуальні проблеми систематизації сучасного екологічного законодавства України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2018. Вип. 80. С. 63–71.
4. Костицький В.В., Костицька І.О. Конституційна екологічна держава. *Екологічне право України*. 2020. № 4. С. 7–10.
5. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лют. 2019 р. № 2697-VIII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення 17.11.2021).
6. Христина М. Співвідношення державної екологічної політики і екологічного законодав-

ства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 187–191. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.32>

7. Конституція України. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 17.11.2021).

8. Гетьман А.П. Методологічні засади становлення правових основ охорони довкілля. *Право України*. 2011. № 2. С. 10–24.

9. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 чер. 1991 р. № 1264-XII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 17.11.2021).

10. Гуйван П.Д., Гуйван О.П. Право на екологічну інформацію як основа гарантування безпечної життєдіяльності людини. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2020. № 1. С. 28–32.

References

1. Glasgow Climate Pact. United Nations Framework Convention on Climate Change URL: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cop26_auv_2f_cover_decision.pdf (дата звернення 20.11.2021).

2. Shemshuchenko Yu.S., Kostytskyi V.V. Pro sotsialnu obumovlenist suchasnykh problem teorii ta metodologii ekolohichnoho prava. *Ekolohichne pravo Ukrainy*. 2017. № 1-2. С. 66–74.

3. Karakash I.I. Aktualni problemy systematyzatsii suchasnoho ekolohichnoho za-

konodavstva Ukrainy. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. 2018. Vyp. 80. S. 63–71.

4. Kostytskyi V.V., Kostytska I.O. Konstytutsiina ekolohichna derzhava. *Ekolohichne pravo Ukrainy*. 2020. № 4. S. 7–10.

5. Pro osnovni zasady (strategiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku: Закон України від 28 лют. 2019 р. № 2697-VIII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення 17.11.2021).

6. Khrystyna M. Spivvidnoshennia derzhavnoi ekolohichnoi polityky i ekolohichnoho zakonodavstva Ukrainy. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. 2019. № 11. С. 187–191.

7. Konstytutsiia Ukrainy. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 17.11.2021).

8. Hetman A.P. Metodolohichni zasady stanovlennia pravovykh osnov okhorony dovkillia. *Pravo Ukrainy*. 2011. № 2. С. 10–24. (in Ukr.)

9. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha: Закон України від 25 чер. 1991 р. № 1264-XII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 17.11.2021).

10. Huivan P.D., Huivan O.P. Pravo na ekolohichnu informatsiiu yak osnova harantuvannia bezpechnoi zhyttiediialnosti liudyny. *Aktualni problemy vitchyznianoj yurysprudentsii*. 2020. № 1. С. 28–32. (in Ukr.)

CURRENT PROBLEMS OF MODERN ECOLOGICAL LAW: FROM STATEMENT TO PRACTICAL SOLUTION

Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities
Academician Stepan Demianchuk str., 4,
academic building № 1, 33000, Rivne, Ukraine
E-mail: mikul2021@ukr.net

Goal: inventory of current issues in the field of ecological law, which determine the directions of scientific research and, at the same time, the necessity of special making clear in the process of teaching the discipline «Ecological Law». The statements of the latest developments of Ukrainian researchers in the field of ecological law, as well as national and international legal acts that determine the modern principles of legal regulation of environmental relations are analyzed in this study to achieve this purpose. **Methods used in the paper:** the analytical method, generalization and system in combination with an integrated approach were used in this study. **Results:** it was determined at the theoretical level of the study that the current research problems in the field of ecological law today include issues of legal regulation: 1) efficient and environmentally not dangerous functioning of economy and its individual industries; 2) rational management of nature and effective environmental protection activities; 3) organization of systematic monitoring of the state of natural ecosystems; 4) stimulating development of environmentally not dangerous technical and technological solutions; 5) realization of the right to access to ecological information. **Discussion:** the results of the analysis of special literature and national and international legal acts in the field of ecological law indicate the relevance of a comprehensive approach to ecological issues, in particular the need to combine development of modern environmental policy with measures in the social sphere. In fact, one speaks about the ways of search to introduce an ecosystem approach to all areas of social and economic development. At the same time, implementation of state environmental policy requires appropriate ecological legislation, which would be the result of scientific research concerning the nature of phenomena and processes, clarification of regularities and trends in development of the sphere of regulation of nature management and environmental protection activity.

Key words: ecological law; ecological policy; ecological problems; ecosystem approach.

Стаття надійшла до редакції 28.11.2021